

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

КОГУТИЧ ІРИНА ІВАНІВНА

УДК 347.961

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ
НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник

доктор юридичних наук, доцент

Дрозд Олексій Юрійович,

Національна академія внутрішніх справ,

т.в.о. завідувача докторантури та аспірантури

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент

Манжула Андрій Анатолійович,

Центральноукраїнський державний педагогічний університет

імені Володимира Винниченка,

професор кафедри галузевого права

кандидат юридичних наук

Шкарупа Костянтин Вікторович,

Інститут кримінально-виконавчої служби,

старший науковий співробітник науково-дослідного центру

з питань діяльності органів та установ Державної пенітенціарної служби України

Захист відбудеться «23» липня 2018 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.503.01 в Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

Автореферат розісланий «18» червня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

К. М. Куркова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Нотаріат сьогодні по праву визнають найбільш дієвим правозахисним інститутом, що забезпечує необхідний баланс публічних і приватних інтересів. З одного боку, як орган безспірної цивільної юрисдикції нотаріат є захисником прав і законних інтересів суб'єктів цивільних правовідносин, забезпечує їх належну реалізацію, а з іншого – як орган превентивного правосуддя він запобігає виникненню судових спорів між учасниками договірних відносин. Крім того, зазначений інститут позасудового правового захисту передбачає надання правової допомоги громадянам та юридичним особам.

Нотаріус як уповноважена державою фізична особа провадить свою професійну діяльність незалежно від держави, учасників цивільних правовідносин та інших зацікавлених у реалізації нотаріальних дій осіб. Такий статус нотаріуса є результатом втілення в життя новітньої стратегії реформування та розвитку вітчизняної системи нотаріату, що передбачає її перебудову й максимальне наближення до моделі нотаріату латинського типу.

Одним з основних принципів функціонування моделі латинського нотаріату, які сформулював Міжнародний союз нотаріусів, є принцип незалежності, відповідно до якого «нотаріус, володіючи державною владою, виконує свою функцію неупереджено і незалежно, поза будь-якою державною ієрархією». Згодом принцип незалежності нотаріальної діяльності було закріплено ще в одному важливому міжнародному документі – Кодексі етики та організаційних правил нотаріату, у якому, серед іншого, зазначено: «Здійснення нотаріальної діяльності є особистим і незалежним для кожного нотаріуса, який буде нести індивідуальну відповідальність».

Отже, є підстави стверджувати, що впровадження в національну правову систему латинської моделі нотаріату вимагає передусім докорінного оновлення адміністративно-правового статусу нотаріуса як уповноваженої державою фізичної особи, яка здійснює незалежну професійну нотаріальну діяльність.

Водночас чинний Закон України «Про нотаріат» містить лише одну статтю, яка регулює це питання. Аналіз її змісту дає змогу констатувати невинувато звужений підхід законодавця до розуміння дійсної ролі та призначення гарантій у механізмі забезпечення прав та законних інтересів як представників нотаріального корпусу, так і споживачів нотаріальних послуг.

Оскільки адміністративно-правові гарантії нотаріальної діяльності забезпечують нормальне функціонування інституту нотаріату, вони мають бути максимально деталізовані в спеціальному законодавчому акті. Лише за наявності чітко вибудованої, детально прописаної та законодавчо закріпленої системи гарантій можна забезпечити нормальне функціонування інституту нотаріату, ефективну реалізацію покладених на нотаріусів повноважень, а також надійний захист прав і законних інтересів усіх учасників нотаріального провадження.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Окрім суто практичної цінності, обраний напрям дослідження становить значний науково-теоретичний інтерес. Річ у тім, що донині адміністративно-правові гарантії нотаріальної діяльності не були предметом комплексного наукового аналізу. Таку ситуацію можна пояснити тим, що зазначена проблема перебуває на стику відразу трьох галузей знань: теорії держави та права, адміністративного права й цивільного права. Зокрема, загальнотеоретичні положення правового статусу людини та громадянина досліджували у своїх працях такі видатні теоретики, як М. В. Вітрук, Л. Д. Воєводін, В. В. Галуцько, Ю. В. Гаруст, В. В. Копейчиков, А. А. Манжула, М. І. Матузов, В. С. Нерсисянц, В. Ф. Погорілко, О. Ф. Скакун, Н. Ю. Хаманєва, О. В. Чернецька, Ю. С. Шемшученко, К. В. Шкарупа, Н. В. Янюк та інші. Адміністративно-правому статусу окремих суб'єктів публічного управління присвятили дослідження відомі адміністративісти, серед яких В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, О. М. Бандурка, Д. М. Бахрах, Ю. П. Битяк, І. В. Бойко, М. А. Бояринцева, І. П. Голосніченко, Є. В. Додін, В. В. Зуй, І. Б. Коліушко, М. М. Тищенко, П. М. Чистяков та інші. Специфіку нотаріальної діяльності як особливої сфери публічного управління висвітлювали такі представники цивільної науки, як В. В. Баранкова, Г. Ю. Гулевська, М. С. Долинська, Н. В. Карнарук, В. В. Комаров, Л. К. Равзієвський, С. Я. Фурса, В. М. Черниш, К. І. Чижмарь, Л. Є. Ясінська та інші. Однак, попри здобутки зазначених науковців, залишаються недостатньо дослідженими більшість практичних питань, пов'язаних із підвищенням ефективності гарантійного механізму нотаріальної діяльності. Таким чином, удосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації гарантій нотаріальної діяльності є однією з найбільш актуальних проблем реформаційних процесів на сучасному етапі державотворення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Обраний напрям дисертаційного дослідження належить до пріоритетних у галузі вдосконалення адміністративно-правового регулювання нотаріальної діяльності. Зміст та ключові положення роботи відповідають основним завданням здійснення адміністративної та судово-правової реформ в Україні, Концепції реформування органів нотаріату (наказ Міністерства юстиції України від 24 грудня 2010 р. № 3290/5), Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів (Указ Президента України від 10 травня 2006 р.) а також Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр. (Указ Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015). Дисертаційне дослідження здійснено відповідно до планів науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на основі наукового аналізу й узагальнення сучасних досягнень юридичної науки, чинного законодавства та практики його застосування комплексно дослідити гарантії нотаріальної діяльності, визначити основні недоліки та прогалини їх

адміністративно-правового регулювання, на основі чого сформулювати теоретичні висновки та науково обґрунтовані пропозиції з їх усунення.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких *завдань*:

- визначити поняття та ознаки такої категорії, як «адміністративно-правовий статус нотаріуса», а також з'ясувати місце й роль гарантій у його структурі;
- дослідити зміст і характерні риси адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності, на основі чого сформулювати їх науково обґрунтоване визначення;
- проаналізувати законодавчо закріплену систему адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності та обґрунтувати пропозиції з її вдосконалення;
- поглибити уявлення про сутність і призначення адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності шляхом їх класифікації за різноманітними критеріями;
- охарактеризувати вимоги, що висуваються до кандидатів на посаду нотаріуса, визначити основні недоліки їх законодавчого закріплення, а також запропонувати шляхи їх усунення;
- визначити основні недоліки адміністративно-правового регулювання процедури добору кандидатів на посаду нотаріуса та можливі способи їх подолання;
- обґрунтувати найбільш ефективні напрями забезпечення рівних умов доступу громадян до зайняття нотаріальною діяльністю;
- встановити ключові передумови гарантування рівних можливостей нотаріусів в організації та здійсненні ними нотаріальної діяльності;
- розкрити основні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання організації та здійснення нотаріальної діяльності.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, пов'язані з функціонуванням гарантійного механізму забезпечення прав і законних інтересів представників нотаріального корпусу та інших учасників нотаріального провадження.

Предмет дослідження – адміністративно-правові гарантії нотаріальної діяльності в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та виконання окреслених завдань у роботі використано сукупність філософсько-світоглядних, загальнонаукових, спеціально-наукових методів і прийомів наукового пізнання. Так, *діалектичний* метод уможливив розгляд категорії «гарантії нотаріальної діяльності» у взаємозв'язку з іншими елементами адміністративно-правового статусу нотаріуса, а також визначення місця адміністративно-правових гарантій у гарантійному механізмі забезпечення прав та законних інтересів представників нотаріального корпусу (розділ 1). Методи *аналізу та синтезу* дали змогу поглиблено вивчити понятійний апарат (розділ 1, підрозділ 2.1), комплексно проаналізувати положення чинного законодавства та практику його застосування (підрозділ 1.1, розділи 2, 3). Метод *системного підходу* сприяв визначенню місця гарантій у структурі адміністративно-правового статусу нотаріуса (підрозділ 1.1), з'ясуванню їх ознак (підрозділ 1.2), а також законодавчо закріпленої системи (підрозділ 1.3). Методи *класифікації* використано з метою поглиблення уявлення

про сутність і призначення адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності шляхом їх класифікації за різноманітними критеріями (підрозділ 1.3). *Формально-юридичний* метод у поєднанні з методами *логічного аналізу* та *контент-аналізу документів* надав можливість всебічно дослідити систему нормативно-правових актів, що регулюють механізм реалізації адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності, виявити їх недоліки, прогалини, суперечності й прорахунки, а також розробити рекомендації, спрямовані на їх усунення (підрозділ 1.3, розділи 2, 3). *Теоретико-прогностичний* метод використано в межах обґрунтування конкретних шляхів удосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації гарантій нотаріальної діяльності (розділи 2, 3). *Соціологічні* методи використано під час здійснення опитування представників нотаріального корпусу з метою з'ясування наявних у досліджуваній сфері проблем, встановлення першочергових напрямів реформування та з'ясування доцільності й обґрунтованості сформульованих пропозицій (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані та аналітичні довідки Міністерства юстиції України, узагальнення практичної діяльності приватних нотаріусів і державних нотаріальних контор, а також результати проведеного анкетування 300 представників нотаріального корпусу: завідувачів нотаріальних архівів, приватних та державних нотаріусів, їх помічників.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в українській адміністративно-правовій науці монографічним дослідженням, у якому з урахуванням здобутків науковців, положень чинного законодавства та правозастосовної практики здійснено комплексний аналіз гарантій нотаріальної діяльності, розкрито суперечності їх адміністративно-правового регулювання, а також зроблено спробу визначити шляхи їх подолання, зокрема:

уперше:

– доведено доцільність розширення законодавчо закріпленої системи адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності шляхом включення до неї низки важливих умов і засобів, спрямованих на забезпечення нормального функціонування вітчизняного інституту нотаріату;

– доведено практичну необхідність встановлення для нотаріусів більш жорстких обмежень, пов'язаних із їх можливим кримінальним минулим. Зокрема, до участі в доборі кандидатів на посаду нотаріуса запропоновано не допускати осіб, які мають непогашену або незняту судимість за вчинення злочину (крім реабілітованих), а також осіб, які були засуджені за вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину чи засуджені за вчинення умисного злочину, у тому числі судимість яких погашена чи знята у встановленому законом порядку;

– доведено, що одним із найбільш перспективних напрямів підвищення ефективності реалізації такої гарантії, як забезпечення рівних умов доступу громадян до зайняття нотаріальною діяльністю, є запровадження конкурсного порядку зайняття вакантних посад в органах нотаріату;

– обґрунтовано доцільність розширення процедури добору кадрів для нотаріальної системи і включення до неї такого етапу, як визначення рейтингу

кандидатів на посаду нотаріуса та зарахування їх до резерву на заміщення вакантних посад нотаріуса;

– доведено нагальність запровадження плати не за видачу свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, а за участь кандидата на посаду нотаріуса в проведенні кваліфікаційного іспиту;

– з метою подолання розрізнення адміністративно-правового регулювання організації нотаріальної діяльності та порядку її здійснення доведено необхідність розроблення та прийняття загальної стратегії реформування нотаріату і приведення його у відповідність до міжнародних стандартів і сучасної суспільно-політичної ситуації в державі;

– визначено заходи, спрямовані на підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання організації та здійснення нотаріальної діяльності;

– обґрунтовано доцільність внесення змін і доповнень до Закону України «Про нотаріат», зокрема щодо: 1) удосконалення змісту кваліфікаційних вимог, які висувають до кандидатів на посаду нотаріуса; 2) доповнення нормою, що детально визначає вимоги до освітнього цензу та практичного стажу кандидатів на посаду нотаріуса; 3) доповнення нормою, спрямованою на зміцнення статусу української мови як обов'язкової мови здійснення нотаріального провадження;

удосконалено:

– визначення таких понять, як «правовий статус нотаріуса», «адміністративно-правовий статус нотаріуса», «адміністративно-правові гарантії нотаріальної діяльності», «кандидатський ценз» та «професійний відбір кандидатів на посаду нотаріуса»;

– класифікацію адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності;

– адміністративно-правове регулювання процедури добору кандидатів на посаду нотаріуса шляхом розроблення й обґрунтування необхідності внесення низки змін і доповнень до Закону України «Про нотаріат» та підзаконних нормативно-правових актів із цього питання;

дістали подальшого розвитку:

– положення про те, що гарантії є невід'ємним та одним з основних елементів адміністративно-правового статусу нотаріуса поряд із його повноваженнями, відповідальністю та правообмеженнями;

– дослідження основних етапів процедури добору кадрів на посаду нотаріуса;

– положення про доцільність не підзаконного, а законодавчого правового регулювання порядку добору кандидатів на посаду нотаріуса;

– твердження про те, що з метою підвищення ефективності реалізації такої адміністративно-правової гарантії, як забезпечення рівних можливостей нотаріусам в організації та здійсненні ними нотаріальної діяльності, передусім необхідно перейти до єдиної форми здійснення нотаріальної діяльності;

– дослідження різноманітних варіантів удосконалення організаційної форми вітчизняного нотаріату, визначення їх переваг і недоліків, а також оцінка перспектив їх імплементації в національну правову систему;

– встановлення основних проблем та ключових етапів впровадження в національну правову систему латинської моделі нотаріату.

Практичне значення отриманих результатів. Викладені в дисертації узагальнення, висновки і пропозиції мають як теоретичне, так і прикладне значення, оскільки містять не лише теоретичні узагальнення результатів дослідження адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності, а й практичні рекомендації з удосконалення їх адміністративно-правового регулювання. Зокрема, вони використовуються у:

– *науково-дослідній сфері* – для поглиблення теорії адміністративного права і процесу, зокрема в межах дослідження проблем, що виникають у зв'язку із забезпеченням адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності, а також здійснення комплексного аналізу адміністративно-правових засад функціонування інституту нотаріату (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчій сфері* – під час розроблення й ухвалення законодавчих та інших нормативних актів, які регулюють порядок реалізації адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності, а також у межах підготовки змін і доповнень до Закону України «Про нотаріат», постанов Кабінету Міністрів України та наказів Міністерства юстиції України (довідка Інституту законодавства Верховної Ради України);

– *правозастосовній сфері* – для забезпечення єдності та одноманітності застосування положень чинного законодавства під час професійного відбору кандидатів на посаду нотаріуса, а також забезпечення рівних умов допуску нотаріусів до зайняття нотаріальною діяльністю;

– *навчальному процесі* – під час викладання таких навчальних дисциплін, як «Судові та правоохоронні органи», «Нотаріат», «Адміністративне право», «Адміністративна реформа», «Публічне адміністрування», підготовки відповідних розділів підручників, навчальних і методичних посібників, лекцій, методичних рекомендацій, удосконалення вже наявних і розроблення нових навчальних планів і програм (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми, її окремих аспектів, узагальнення та висновки було оприлюднено на таких науково-практичних конференціях: «Новітні тенденції сучасної юридичної науки» (м. Дніпропетровськ, 4–5 грудня 2015 р.), «Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі» (м. Харків, 18–19 грудня 2015 р.), «Громадянське суспільство в Україні: проблеми забезпечення правотворчої діяльності» (м. Харків, 1–2 квітня 2016 р.), «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (м. Одеса, 12–13 серпня 2016 р.), «Правова держава: напрями та тенденції її розбудови в Україні» (м. Одеса, 12–13 травня 2017 р.), «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (м. Львів, 16–17 червня 2017 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та чотирьох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 272 сторінки. Список використаних джерел складається з 338 найменувань та розміщений на 30 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, розкрито зміст і стан наукового опрацювання проблеми, її значущість, визначено мету, основні завдання, об'єкт, предмет і методологію дослідження, окреслено наукову новизну, практичне й теоретичне значення отриманих результатів, наведено відомості про апробацію результатів виконаної роботи, структуру та обсяг дослідження.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності» складається з трьох підрозділів, присвячених загальній характеристиці наукових підходів до визначення сутності й змісту адміністративно-правового статусу нотаріуса, гарантій нотаріальної діяльності, їх систематизації та класифікації.

У підрозділі 1.1. *«Місце та роль гарантій у структурі адміністративно-правового статусу нотаріуса»* проаналізовано позиції науковців щодо сутності й змісту адміністративно-правового статусу нотаріуса, його ознак і характерних особливостей, а також місця юридичних гарантій у структурі цього статусу.

Висвітлено загальнотеоретичні та методологічні підходи до розуміння правового статусу. Визначено специфічні ознаки адміністративно-правового статусу нотаріуса, що дають змогу отримати загальне уявлення про його сутність і зміст, а також відмежувати його від інших суміжних понять. Зокрема, такими ознаками визнано: публічно-правовий характер, системність, стійкість, динамічність, нормативність, похідний характер, єдність.

Зміст адміністративно-правового статусу нотаріуса розглянуто крізь призму його системно-структурної побудови. З цією метою проаналізовано найбільш поширені в юридичній літературі наукові погляди на загальну структуру правового статусу особи, громадянина, державного службовця та представника влади. Визначено ключові складові адміністративно-правового статусу нотаріуса, а саме: повноваження, відповідальність, гарантії та правообмеження.

Розкрито зміст та сформульовано авторську дефініцію адміністративно-правового статусу нотаріуса як комплексної правової категорії. Визначено місце й роль гарантій у структурі адміністративно-правового статусу нотаріуса. З цією метою проаналізовано різні наукові погляди щодо доцільності включення гарантій до структури правового статусу. На основі проведеного дослідження обґрунтовано висновок про доцільність зарахування гарантій до структури адміністративно-правового статусу нотаріуса, визнання їх невід'ємним та одним із основних його складників.

У підрозділі 1.2. *«Поняття та ознаки адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності»* обґрунтовано авторський погляд на систему, сутність, зміст, призначення та цільове спрямування адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності. Визначено роль адміністративно-правових гарантій на сучасному етапі розвитку національної правової системи, зокрема в умовах переходу до нотаріату латинського типу.

Проаналізовано етимологічне походження та різні наукові підходи до визначення сутності адміністративно-правових гарантій. З'ясовано доцільність їх

тлумачення за допомогою таких категорій, як «засоби», «умови», «способи», «чинники», «фактори», «принципи», «норми», «діяльність» тощо. На основі проведеного дослідження сформульовано висновок про те, що адміністративно-правові гарантії нотаріальної діяльності – це умови та засоби, що її забезпечують. Решта категорій не відображає справжньої сутності адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності, а лише дає змогу пояснити деякі особливості їх становлення і формування, забезпечує їх реалізацію, є зовнішньою формою їх закріплення тощо.

Шляхом вивчення спеціальної літератури, узагальнення поглядів науковців на сутність і зміст гарантій та особливостей їх реалізації у сфері надання нотаріальних послуг з'ясовано основні ознаки, мету й цільове спрямування адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності.

На основі результатів аналізу сутності та змісту адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності сформульовано їх авторську дефініцію.

У підрозділі 1.3. «Система адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності та їх класифікація» викладено основні теоретичні погляди на систему та класифікацію адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності. Продемонстровано різні наукові позиції щодо визначення системи гарантій нотаріальної діяльності. Доведено, що підхід більшості вчених є надто широким, оскільки передбачає включення до гарантійного механізму не виправдано великої кількості різноманітних правових засобів, більшість з яких не є гарантіями в їх класичному розумінні. Констатовано, що підхід, закріплений у чинному законодавстві, є надто вузьким, оскільки передбачає обмеження гарантійного механізму лише чотирма основними гарантіями, що в сучасних умовах розвитку інституту нотаріату є неприйнятним. На основі проведеного дослідження обґрунтовано власний погляд на систему адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності, який максимально повно поєднує переваги законодавчої техніки та доктринального тлумачення. Згідно із зазначеним підходом, систему гарантій нотаріальної діяльності становлять такі гарантії: незалежність, неупередженість, дотримання закону під час здійснення нотаріальної діяльності, забезпечення рівних умов доступу до зайняття нотаріальною діяльністю, гарантування рівних можливостей в організації та провадженні нотаріальної діяльності, нотаріальна таємниця, судовий контроль за законністю нотаріальних дій, захист від втручання в діяльність нотаріуса, професійне самоврядування нотаріусів, фінансове забезпечення нотаріальної діяльності.

Проаналізовано поширені в науковій літературі підходи до класифікації юридичних гарантій, на основі чого обґрунтовано авторський підхід до класифікації адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності за такими критеріями: 1) залежно від змісту – загальні та спеціальні (правові); 2) за спрямованістю – нормативні, політичні, економічні, соціальні; 3) за сферою впливу – міжнародні та національні; 4) залежно від юридичної сили нормативно-правових актів, що їх закріплюють, – ті, які закріплені в національному законодавстві, а також ті, що передбачені в нормах міжнародного права; 5) за призначенням – інституційні, організаційні, функціональні; 6) залежно від характеру правових норм, що їх

закріплюють, – матеріальні та процесуальні; 7) залежно від їхньої функціональної спрямованості – гарантії забезпечення, гарантії реалізації, гарантії охорони та гарантії захисту прав і свобод нотаріусів та інших учасників нотаріального провадження; 8) залежно від специфіки індивідуального правового статусу нотаріуса – гарантії діяльності державних нотаріусів; гарантії діяльності приватних нотаріусів; гарантії діяльності посадових осіб, яким надано право на здійснення окремих нотаріальних дій. Усі адміністративно-правові гарантії нотаріальної діяльності запропоновано класифікувати за такими критеріями: залежно від нормативно-правового акта, у якому їх закріплено; залежно від галузевої належності нормативно-правового акта, у якому їх закріплено; залежно від способу їх дії; залежно від об'єкта, на який спрямована їх дія; залежно від зовнішньої форми їх вираження.

Розділ 2 «Забезпечення рівних умов доступу громадян до зайняття нотаріальною діяльністю як одна з основних адміністративно-правових гарантій» складається з трьох підрозділів, у яких визначено основні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання такої гарантії, як забезпечення рівних умов доступу громадян до зайняття нотаріальною діяльністю.

Підрозділ 2.1. «Вимоги, що висуваються до кандидатів на посаду нотаріуса» присвячено характеристиці нормативно-правових актів, у яких закріплено кваліфікаційні вимоги до кандидатів на посаду нотаріуса. На основі аналізу етимологічного тлумачення та наукових підходів сформульовано авторське визначення кандидатського цензу, яким запропоновано вважати правову категорію, що містить систему нормативно визначених вимог, умов і критеріїв допуску осіб до зайняття посади нотаріуса.

З'ясовано основне призначення та досліджено систему кваліфікаційних вимог до кандидатів на посаду нотаріуса, а також обґрунтовано їх поділ на позитивні та негативні.

У межах характеристики такої вимоги, як наявність у кандидата на посаду нотаріуса громадянства України, сформульовано авторську дефініцію поняття «ценз громадянства», а також констатовано доцільність внесення відповідних змін до чинного законодавства, спрямованих на вдосконалення його адміністративно-правового регулювання. У контексті вивчення такої вимоги, як наявність у кандидата на посаду нотаріуса повної вищої юридичної освіти, визначено сутність і зміст освітнього цензу, проаналізовано вимоги, що висуваються до рівня освіти нотаріусів, досліджено порядок перевірки їх відповідності таким вимогам, а також аргументовано пропозиції з удосконалення адміністративно-правового регулювання цього питання. У межах висвітлення такої вимоги до кандидата на посаду нотаріуса, як володіння державною мовою, з'ясовано конституційність і доцільність встановлення мовного цензу для цих кандидатів. На основі проведеного дослідження обґрунтовано необхідність внесення низки змін і доповнень до Закону України «Про нотаріат», які спрямовані на зміцнення статусу української мови як обов'язкової мови здійснення нотаріального провадження. Під час аналізу рівня професійної підготовки кандидатів на посаду нотаріуса сформульовано авторське визначення стажу роботи у сфері права (для кандидатів на посаду нотаріусів),

з'ясовано основні вимоги, яким має відповідати рівень професійної підготовки кандидатів на посаду нотаріуса, а також обґрунтовано необхідність внесення низки змін і доповнень до Закону України «Про нотаріат» з цього питання.

У підрозділі 2.2. «Адміністративно-правове регулювання процедури добору кандидатів на посаду нотаріуса» висвітлено теоретичні аспекти й практичні виміри процедури добору кадрів на посаду нотаріуса. Доведено, що професійний відбір кандидатів на посаду нотаріуса – досить складний і багатогранний процес. У найбільш загальному значенні його слід визначити як сукупність нормативно визначених процедур виявлення, вивчення та оцінки професійних та особистих якостей і здібностей кандидатів на ці посади, визначення їх відповідності вимогам, встановленим у чинному законодавстві, і на цій основі комплектування органів нотаріату висококваліфікованими, високопрофесійними та високоморальними кадрами з метою забезпечення якісного й ефективного надання нотаріальних послуг.

На основі аналізу положень чинного законодавства з'ясовано, що законодавчо закріплена процедура добору кандидатів на посаду нотаріуса означена певною складністю та багатоетапністю. Водночас усі ці незручності є цілком виправданими з огляду на потребу встановити повноцінні гарантії забезпечення рівних умов доступу громадян до зайняття нотаріальною діяльністю. Процедуру добору кадрів на посаду нотаріуса запропоновано розглядати як складно організований процес, що містить такі етапи: 1) ініціювання питання про участь особи в процедурі добору кандидатів на посаду нотаріуса, подання відповідної заяви та документів; 2) перевірка відповідності кандидата на посаду нотаріуса встановленим вимогам та його допуск до складання кваліфікаційного іспиту; 3) складання кваліфікаційного іспиту кандидатом на посаду нотаріуса; 4) видача Міністерством юстиції України свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю. У контексті детального аналізу кожного із зазначених етапів визначено наявні організаційно-правові проблеми, на основі чого сформульовано пропозиції щодо їх розв'язання.

У підрозділі 2.3. «Основні напрями забезпечення рівних умов доступу громадян до зайняття нотаріальною діяльністю» визначено пріоритетні напрями забезпечення рівних умов доступу громадян до зайняття нотаріальною діяльністю. З цією метою запропоновано авторський підхід до визначення основної мети та завдань професійного відбору кандидатів на посаду нотаріуса. На основі аналізу наукової літератури, а також чинного законодавства з'ясовано вимоги, яким має відповідати адміністративно-правове регулювання процедури добору кадрів на посаду нотаріуса.

Наголошено на тому, що перед адміністративно-правовим забезпеченням процедури добору кандидатів на посаду нотаріуса стоїть низка важливих завдань, від успішності виконання яких залежить не лише комплектування нотаріальних органів висококваліфікованими кадрами, які б користувалися високим рівнем довіри громадськості, а й подальший розвиток інституту нотаріату загалом. Ступінь виконання цих завдань безпосередньо залежить від того, наскільки прозорою та незаангажованою буде власне процедура добору кандидатів на посаду нотаріуса, а також від чіткості її адміністративно-правового регулювання. Доведено, що сучасний стан адміністративно-правового регулювання процедури відбору

кандидатів на посаду нотаріуса не забезпечує досягнення всіх поставлених перед нею завдань, адже дається взнаки консерватизм, застарілість і неузгодженість більшості нормативно-правових актів, які регулюють зазначений процес. З огляду на це, поширюються такі негативні явища, як бюрократія, протекціонізм, лобізм і корупція. Причому головним недоліком адміністративно-правового регулювання кадрового забезпечення нотаріату є відсутність належного законодавчого закріплення процедури добору кандидатів на посаду нотаріуса. З метою усунення зазначених недоліків обґрунтовано доцільність доповнити Закон України «Про нотаріат» низкою статей, які детально визначатимуть загальні засади процедури добору кадрів на посаду нотаріуса.

Доведено, що одним із найбільш перспективних напрямів підвищення ефективності реалізації такої гарантії, як забезпечення рівних умов доступу громадян до зайняття нотаріальною діяльністю, є запровадження конкурсного порядку зайняття вакантних посад в органах нотаріату. Обґрунтовано власний погляд на доцільність запровадження конкурсного порядку заміщення посад нотаріуса та його законодавче оформлення.

Розділ 3 «Забезпечення рівних можливостей нотаріусам в організації та здійсненні ними нотаріальної діяльності як одна з основних адміністративно-правових гарантій» складається з двох підрозділів, у яких визначено основні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання такої гарантії, як забезпечення рівних можливостей нотаріусам в організації та здійсненні ними нотаріальної діяльності.

У підрозділі 3.1. «Перехід до єдиної форми організації нотаріату як основна передумова гарантування рівних можливостей нотаріусам в організації та здійсненні ними нотаріальної діяльності» зауважено, що на сучасному етапі соціально-економічного розвитку нашої держави одним з основних завдань має стати докорінне реформування правового забезпечення організації та здійснення нотаріальної діяльності, що є обов'язковою передумовою нормального функціонування інституту нотаріату загалом. Виконання цього завдання потребує застосування комплексного підходу, здатного врахувати всі фактори, що можуть визначати прогресивний розвиток цього правового інституту, та основні тенденції його розвитку, а також забезпечувати адекватний діалог із наявним станом суспільних відносин.

На основі аналізу наукових підходів і результатів проведеного анкетування, узагальнення чинного законодавства та позитивного зарубіжного досвіду сформульовано висновок про те, що з метою підвищення ефективності реалізації такої адміністративно-правової гарантії, як забезпечення рівних можливостей, нотаріусам в організації та здійсненні ними нотаріальної діяльності передусім необхідно перейти до єдиної форми здійснення нотаріальної діяльності.

Проаналізовано різні варіанти вдосконалення організаційної форми вітчизняного нотаріату, зокрема доведено, що забезпечення ефективного функціонування системи нотаріату та сталий прогресивний розвиток нотаріальної діяльності в нашій державі є можливими лише за умови впровадження латинської моделі нотаріату. Детально розглянуто переваги й недоліки цієї моделі. На основі

дослідження наукової літератури, чинного законодавства, проектів нормативно-правових актів та узагальнення результатів проведеного опитування визначено механізм її впровадження в національну правову систему.

Аргументовано положення, згідно з яким впровадження нової моделі організації та здійснення нотаріальної діяльності має відбуватись у чотири етапи. На першому етапі запропоновано максимально зрівняти державних і приватних нотаріусів у повноваженнях щодо здійснення нотаріальних дій за умов збереження двох наявних форм нотаріату (державного та приватного). Другий етап передбачатиме прийняття принципово нового Закону України «Про нотаріат», який би враховував усі напрацьовані наукою та практикою підходи до організаційно-правової побудови латинського нотаріату. У межах третього етапу запропоновано розширити сферу правового регулювання організації та здійснення нотаріальної діяльності. Четвертий етап – продовження нормотворчої діяльності з удосконалення запровадженої моделі латинського нотаріату.

Підрозділ 3.2. «Основні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання організації та здійснення нотаріальної діяльності» присвячений визначенню найбільш перспективних шляхів зміцнення гарантій забезпечення рівних можливостей нотаріусів в організації та провадженні ними нотаріальної діяльності. Розкрито прийняті за роки незалежності нормативно-правові акти у сфері регулювання організації нотаріальної діяльності, зокрема встановлено їх основні системні недоліки. Доведено, що головною причиною невідповідності між адміністративно-правовим регулюванням організації нотаріальної діяльності та порядком її здійснення є відсутність загальної стратегії реформування нотаріату, приведення його у відповідність до міжнародних стандартів і сучасної суспільно-політичної ситуації в державі.

Визначено найбільш перспективні напрями реформування адміністративно-правового регулювання організації та здійснення нотаріальної діяльності, які відповідають сучасним тенденціям розвитку нотаріату в європейських країнах. Констатовано, що сучасний стан адміністративно-правового регулювання такої гарантії, як забезпечення рівних можливостей нотаріусам в організації та здійсненні ними нотаріальної діяльності, є незадовільним, а отже, потребує радикального реформування. З'ясовано основні системні недоліки й причини зниження ефективності адміністративно-правового регулювання організації та здійснення нотаріальної діяльності, задля оптимізації якої обґрунтовано доцільність вжиття низки заходів.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає в розробленні проблеми адміністративно-правового регулювання гарантій нотаріальної діяльності, обґрунтуванні теоретичних узагальнень, а також пропозицій з удосконалення чинного законодавства.

1. Сформульовано авторську дефініцію поняття «адміністративно-правовий статус нотаріуса», яке визначено як закріплену в нормативно-правових актах, забезпечену та гарантовану державою систему взаємопов'язаних елементів (повноважень, відповідальності, гарантій та правообмежень), що визначають політико-правове становище нотаріусів, межі їх можливої та дозволеної поведінки у сфері здійснення нотаріальної діяльності, а також гарантують їм рівні умови здійснення своїх професійних повноважень. Адміністративно-правовий статус нотаріуса визначають такі ознаки, як публічно-правовий характер, системність, стійкість, динамічність, нормативність, похідний характер, єдність.

2. Визначено поняття «адміністративно-правові гарантії нотаріальної діяльності», яким запропоновано вважати систему закріплених у Конституції України та інших законодавчих актах загальних умов і спеціальних (юридичних) засобів, спрямованих на забезпечення належної, повної та ефективної реалізації нотаріусом покладених на нього повноважень, їх охорону, захист і відновлення, а також створення умов для безперешкодного й ефективного виконання основних завдань нотаріальної діяльності. Адміністративно-правові гарантії нотаріальної діяльності характеризуються такими ознаками, як урегульованість нормами права, забезпеченість силою державного примусу, динамічний характер, стабільність, універсальність. Їх основна мета полягає в забезпеченні реалізації нотаріусом покладених на нього повноважень.

3. Проаналізовано законодавчо закріплену систему адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності та обґрунтовано пропозиції з її вдосконалення. Зокрема, Закон України «Про нотаріат» запропоновано доповнити новим розділом 1-1 («Гарантії нотаріальної діяльності»), у якому передбачити такі окремі статті: «Незалежність», «Неупередженість», «Дотримання закону під час здійснення нотаріальної діяльності», «Забезпечення рівних умов доступу до зайняття нотаріальною діяльністю», «Забезпечення рівних можливостей в організації та здійсненні нотаріальної діяльності», «Нотаріальна таємниця», «Судовий контроль за законністю вчинюваних нотаріальних дій», «Захист від втручання в діяльність нотаріуса», «Професійне самоврядування нотаріусів», «Фінансове забезпечення нотаріальної діяльності».

4. Поглиблено уявлення про сутність і призначення адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності шляхом їх класифікації за такими критеріями: зміст; спрямованість; сфера впливу; юридична сила нормативно-правових актів, що їх закріплюють; призначення; характер правових норм, що їх закріплюють; функціональна спрямованість; специфіка індивідуального правового статусу нотаріуса; галузева належність нормативно-правового акта, у якому їх закріплено; спосіб дії; об'єкт, на який спрямована дія; зовнішня форма вираження.

5. Сформульовано авторську дефініцію поняття «кандидатський ценз», яке визначено як правову категорію, що містить систему нормативно визначених вимог, умов і критеріїв допуску осіб до зайняття посади нотаріуса.

З метою вдосконалення законодавчо закріплених вимог, що висуваються до кандидатів на посаду нотаріуса, необхідно внести низку змін і доповнень до Закону України «Про нотаріат», а саме: 1) визначити, що припинення (втрата) українського

громадянства передбачає позбавлення статусу нотаріуса (це позбавлення слід вважати безумовним і таким, що має обов'язковий характер); 2) закріпити вимогу щодо наявності в нотаріуса «вищої юридичної освіти», якою для цих цілей необхідно вважати вищу юридичну освіту ступеня магістра за спеціальністю «Право» (або прирівняну до неї вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста), здобуту в Україні, а також вищу юридичну освіту відповідного ступеня, здобуту в іноземних державах та визнану в Україні в установленому законом порядку, що підтверджується відповідним документом про вищу освіту встановленого зразка; 3) законодавчо закріпити вказівку на вільне володіння державною мовою, а також положення про те, що нотаріальне діловодство в Україні здійснюється державною мовою (якщо особа, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, не володіє державною мовою, за її заявою тексти оформлюваних документів мають бути перекладені нотаріусом або перекладачем мовою, якою вона володіє); 4) у законодавчому порядку закріпити визначення категорії «стаж роботи у сфері права», яким вважати стаж роботи особи за спеціальністю після здобуття нею вищої юридичної освіти.

6. Визначено основні недоліки адміністративно-правового регулювання процедури добору кандидатів на посаду нотаріуса, задля усунення яких запропоновано вжити таких заходів: закріпити конкурсний порядок заміщення посад нотаріусів; збільшити терміни подачі документів для осіб, які мають намір складати кваліфікаційний іспит; чітко визначити терміни подачі документів кандидатами на посаду нотаріуса; уніфікувати перелік документів, які необхідно подати кандидатам на посаду нотаріуса, а також законодавчо закріпити їх вичерпний перелік; спростити процедуру подання документів для участі в доборі кандидатів на посаду нотаріуса; скасувати вимогу про обов'язкове офіційне посвідчення копій тих документів, які надавались кандидатом на посаду нотаріуса в оригіналі; законодавчо закріпити вимогу про обов'язкове офіційне підтвердження рівня володіння державною мовою кандидатами на посаду нотаріуса; розробити та затвердити Інструкцію про порядок визначення стажу роботи в галузі права; визначити на рівні закону, а не підзаконного нормативно-правового акта, процедуру допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту; збільшити строки, які відводяться для повідомлення особи про дату складання кваліфікаційного іспиту; на законодавчому рівні закріпити вичерпний перелік підстав відмови особі в допуску до складання кваліфікаційного іспиту; деталізувати в законодавчому порядку процедуру складання кваліфікаційного іспиту кандидатами на посаду нотаріуса; конкретизувати коло питань теоретичної частини кваліфікаційного іспиту, максимально охопивши ними всі сфери професійної діяльності нотаріуса; на законодавчому рівні гарантувати кандидатам на посаду нотаріуса право на оскарження результатів і процедури проведення кваліфікаційного іспиту в судовому порядку; скасувати плату за видачу свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, натомість законодавчо закріпити плату за участь кандидата на посаду нотаріуса в проведенні кваліфікаційного іспиту; максимально спростити процедуру видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

7. З метою вдосконалення адміністративно-правового регулювання процедури добору кадрів на посаду нотаріуса обґрунтовано необхідність вжиття таких заходів: 1) законодавчо визначити загальні принципи проведення добору кандидатів на посаду нотаріуса; 2) детально врегулювати процедуру оголошення про проведення добору кандидатів на посаду нотаріуса; 3) закріпити на законодавчому рівні вичерпний перелік документів для участі в доборі на посаду нотаріуса, а також порядок їх подання; 4) нормативно закріпити порядок допуску кандидатів на посаду нотаріуса до складення кваліфікаційного іспиту; 5) максимально детально регламентувати процедуру складання кваліфікаційного іспиту; 6) удосконалити підстави та порядок видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

8. З метою підвищення ефективності реалізації такої адміністративно-правової гарантії, як забезпечення рівних можливостей нотаріусам в організації та здійсненні ними нотаріальної діяльності, обґрунтовано доцільність переходу до єдиної форми здійснення нотаріальної діяльності. Доведено, що для українського нотаріату найбільш прийнятною є латинська його модель, запорукою ефективного впровадження якої є вжиття низки заходів, а саме: 1) на законодавчому рівні чітко визначити види та склад нотаріальних органів, а також адміністративно-правовий статус нотаріуса; 2) впровадити принципово новий підхід до формування нотаріального корпусу, закріпивши виключно конкурсний порядок заміщення вакантних посад нотаріуса; 3) змінити систему оплати праці нотаріусів, зберігши водночас доступність нотаріальних послуг для населення; 4) повернутись до законодавчого закріплення принципу квотування посад нотаріусів; 5) розробити та законодавчо закріпити принципово нову модель здійснення державного контролю за нотаріальною діяльністю; 6) чітко передбачити підстави, порядок, періодичність і наслідки проведення перевірок організації нотаріальної діяльності; 7) на законодавчому рівні закріпити виключно судовий порядок припинення нотаріальної діяльності та скасування свідоцтва про право на здійснення нотаріальної діяльності; 8) змінити принципи організації та напрями діяльності органів професійного самоврядування нотаріусів.

9. З метою підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання організації та здійснення нотаріальної діяльності обґрунтовано необхідність вжиття таких заходів: 1) забезпечити наукове розроблення та обґрунтування єдиного, системного й узгодженого бачення подальшого вдосконалення адміністративно-правового регулювання організації та здійснення нотаріальної діяльності; 2) залучити представників нотаріального корпусу до розроблення проектів нормативно-правових актів, які регулюють питання організації та провадження нотаріальної діяльності; 3) розробити стратегічний план першочергових заходів розвитку адміністративно-правового регулювання організації та здійснення нотаріальної діяльності; 4) розробити й ухвалити принципово новий Закон України «Про нотаріат та організацію нотаріальної діяльності в Україні»; 5) розробити та затвердити нову науково обґрунтовану концепцію реформування інституту нотаріату, яка б ураховувала не лише сучасний стан розвитку суспільних відносин, а й прогнози на майбутнє; 6) провести ревізію всіх нормативно-правових актів у сфері організації та здійснення нотаріальної діяльності з метою їх уніфікації та оптимізації;

7) законодавчо деталізувати адміністративно-правове регулювання всіх питань, що стосуються організації та провадження нотаріальної діяльності; 8) запровадити систему постійного моніторингу за станом адміністративно-правового регулювання організації та здійснення нотаріальної діяльності, рівнем його ефективності.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Когутич І. І. Конкурсний порядок зайняття вакантних посад в органах нотаріату: поняття та шляхи імплементації в національну правову систему. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3 (9). Том 3. С. 120–124.
2. Когутич І. І. Класифікація адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Вип. 41. Т. 4. С. 127–130.
3. Когутич І. І. Сутність і зміст адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 6. Т. 3. С. 122–128.
4. Когутич І. І. Освітній ценз кандидатів на посаду нотаріуса: поняття та найбільш перспективні шляхи удосконалення адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Вип. 2. Т. 4. С. 80–82.
5. Когутич І. І. Понятие и содержание административно-правового статуса нотариуса. *Право и закон*. 2017. № 4. С. 75–79. (Кыргызская Республика).
6. Когутич І. І. Развитие системы административно-правовых гарантий нотариальной деятельности на современном этапе становления отечественного института нотариата. *Право и политика*. 2017. № 1. С. 103–108. (Кыргызская Республика).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Когутич І. І. Ознаки адміністративно-правового статусу нотаріуса. *Новітні тенденції сучасної юридичної науки* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 4–5 груд. 2015 р.). Дніпропетровськ : Правовий світ, 2015. С. 96–97.
8. Когутич І. І. Наукові погляди на місце та роль гарантій в структурі адміністративно-правового статусу нотаріуса. *Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 18–19 груд. 2015 р.). Харків : Асоц. аспірантів-юристів, 2015. С. 69–71.
9. Когутич І. І. Роль юридичних гарантій у забезпеченні адміністративно-правового статусу нотаріуса. *Громадянське суспільство в Україні: проблеми забезпечення правотворчої діяльності* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 1–2 квіт. 2016 р.). Харків : Східноукр. наук. юрид. орг., 2016. С. 55–58.
10. Когутич І. І. Місце та роль принципу незалежності в організації та здійсненні нотаріальної діяльності. *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12–13 серп. 2016 р.). Одеса : Причорномор. фундація права, 2016. С. 86–88.

11. Когутич І. І. Мета та цільова спрямованість адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності. *Правова держава: напрями та тенденції її розбудови в Україні* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12–13 трав. 2017 р.). Одеса : Причорномор. фундація права, 2017. С. 68–69.

12. Когутич І. І. Ознаки адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності. *Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 16–17 черв. 2017 р.). Львів : Центр правн. ініціатив, 2017. С. 91–93.

АНОТАЦІЯ

Когутич І. І. Адміністративно-правові гарантії нотаріальної діяльності в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2018.

Висвітлено загальнотеоретичні та методологічні підходи до розуміння правового статусу. Визначено основні складові адміністративно-правового статусу нотаріуса, розкрито сутність і зміст цієї категорії, а також обґрунтовано її авторську дефініцію. З'ясовано місце й роль гарантій у структурі адміністративно-правового статусу нотаріуса. Доведено особливу роль адміністративно-правових гарантій у забезпеченні нотаріальної діяльності. Розглянуто наукові підходи до розуміння сутності та змісту юридичних гарантій. На основі результатів аналізу спеціальної літератури й узагальнення поглядів науковців на зміст гарантій та особливості їх реалізації у сфері надання нотаріальних послуг визначено основні ознаки, мету й цілі адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності. Сформульовано визначення адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності. Проаналізовано чинне законодавство та узагальнено наукові підходи до систематизації адміністративно-правових гарантій нотаріальної діяльності. Висвітлено наукові підходи до розуміння кандидатського цензу, а також аргументовано його авторську дефініцію. З'ясовано основне призначення та досліджено систему кваліфікаційних вимог до кандидатів на посаду нотаріуса. Обґрунтовано їх поділ на позитивні й негативні. Визначено найбільш перспективні напрями реформування адміністративно-правового регулювання організації та здійснення нотаріальної діяльності.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус; адміністративно-правові гарантії; вимоги, що висуваються до нотаріуса; відповідальність нотаріуса; кадрове забезпечення нотаріальної діяльності; незалежність нотаріуса; неупередженість нотаріуса; нотаріальна діяльність; нотаріус; організація нотаріату; професійне самоврядування нотаріусів; свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю; система гарантій.

АННОТАЦИЯ

Когутич И. И. Административно-правовые гарантии нотариальной деятельности в Украине. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 «Административное право и процесс; финансовое право; информационное право». – Научно-исследовательский институт публичного права, Киев, 2018.

Освещены общетеоретические и методологические подходы к пониманию правового статуса. Представлена характеристика наиболее распространенных в юридической литературе научных взглядов на структуру правового статуса личности, гражданина, государственного служащего и представителя власти. На основе проведенного исследования определены главные составляющие административно-правового статуса нотариуса. Раскрыта сущность и содержание данной категории, а также обоснована ее авторская дефиниция. Определено место и роль гарантий в структуре административно-правового статуса нотариуса. Доказана особая роль административно-правовых гарантий в обеспечении нотариальной деятельности. Раскрыты научные подходы к пониманию сущности юридических гарантий. Проанализирована специальная литература и обобщены взгляды ученых на содержание гарантий, особенности их реализации в сфере предоставления нотариальных услуг, на основе чего определены основные признаки, цель и задачи административно-правовых гарантий нотариальной деятельности. Сформулировано определение административно-правовых гарантий нотариальной деятельности. Проанализировано действующее законодательство и обобщены научные подходы к систематизации административно-правовых гарантий нотариальной деятельности. Аргументирован авторский взгляд на систему административно-правовых гарантий нотариальной деятельности, который включает в себя преимущества законодательной техники и доктринального толкования. Освещены распространенные в научной литературе подходы к классификации юридических гарантий, в частности, обоснован авторский подход к классификации административно-правовых гарантий по различным критериям. Рассмотрены научные подходы к пониманию кандидатского ценза, предложено его авторское определение. Выяснено основное назначение и исследована система квалификационных требований к кандидатам на должность нотариуса. Обосновано их разделение на положительные и отрицательные. Освещены теоретические аспекты и практические измерения процедуры отбора кадров на должность нотариуса. Проанализированы недостатки административно-правового регулирования таких этапов данной процедуры: 1) инициирование вопроса об участии лица в процедуре отбора кандидатов на должность нотариуса, подача соответствующего заявления и документов; 2) проверка соответствия кандидата на должность нотариуса установленным требованиям и его допуск к сдаче квалификационного экзамена; 3) сдача квалификационного экзамена кандидатом на должность нотариуса; 4) выдача Министерством юстиции Украины свидетельства о праве на занятие нотариальной деятельностью. Определены основные направления

обеспечения равных условий доступа граждан к занятию нотариальной деятельностью. Выявлены требования, которым должно соответствовать административно-правовое регулирование процедуры отбора кадров на должность нотариуса. Сформулированы предложения о внесении ряда изменений и дополнений в Закон Украины «О нотариате», которые бы подробно определяли общие принципы процедуры отбора кадров на должность нотариуса. С целью повышения эффективности реализации такой административно-правовой гарантии, как обеспечение равных возможностей нотариусов в организации и осуществлении ими нотариальной деятельности, обоснована целесообразность перехода к единой форме осуществления нотариальной деятельности. Констатировано, что наиболее оптимальным является использование латинской модели нотариата. Определены преимущества и недостатки данной модели, механизм, а также этапы ее внедрения в национальную правовую систему. Проанализированы принятые за годы независимости нормативно-правовые акты в сфере регулирования организации нотариальной деятельности и на основе проведенного исследования выявлены их основные системные недостатки. Определены наиболее перспективные направления реформирования административно-правового регулирования организации и осуществления нотариальной деятельности. В контексте повышения эффективности административно-правового регулирования организации и осуществления нотариальной деятельности обоснована необходимость принятия ряда мер.

Ключевые слова: административно-правовой статус; административно-правовые гарантии; требования, которые выдвигаются к нотариусу; ответственность нотариуса; кадровое обеспечение нотариальной деятельности; независимость нотариуса; непредвзятость нотариуса; нотариальная деятельность; нотариус; организация нотариата; профессиональное самоуправление нотариусов; свидетельство о праве на занятие нотариальной деятельностью; система гарантий.

SUMMARY

Kohutych I. Administrative-legal guarantees of notary activities in Ukraine. – *Qualifying scientific work, as a manuscript.*

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.07 «Administrative law and process; financial law; information law». – Research Institute of Public Law, Kiev, 2018.

Author defines key components of notary administrative-legal status. Specific features of notary administrative-legal status are characterized along and individual interpretation for its definition along with guarantees place in the structure of notary administrative-legal status is provided. Applicable legislation is examined along with scientific approaches to systematization of notary administrative-legal guarantees. Specialized sources are analyzed and on the basis of this analysis key features, aim and aims of notary administrative-legal guarantees are identified. Author analyzes requirements to candidates and presents relevant individual definition. System of qualification requirements for candidates to notary position is examined with justification of its positive and negative aspects. Author defines key aspects of equal conditions

establishment for candidates to notary positions including individual interpretation of aim and tasks of candidates' selection procedure. Author systematizes requirements to administrative-legal regulation of candidates' selection procedure and formulates recommendations regarding amendments to relevant legislative provisions.

Key words: administrative-legal status; administrative-legal guarantees; requirements to notary; responsibility of notary; staffing policy of notary activities; independence of notary; integrity of notary; notary activities; notary; organization of notary activities; notary professional self-governance; notary accreditation certificate; guarantee system.